

Підсекція АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

Ковальський Л. С.

Науковий керівник – к.і.н., доц. Д. В. Кіосак

УДК 903.2-032.5(477.4)«636»

НУКЛЕУСИ ПОСЕЛЕННЯ БЕЗДНА

Дана стаття присвячена аналізу крем'яної індустрії трипільської культури Волині, та дослідженню технології виробництва через інтерпретування предметів розщеплення з поселення Бездна. Автор доходить висновку про соціальну та технологічну складність процесу розщеплення кременю.

Ключові слова: нуклеуси, трипільська культура, технологія, Волинь, індустрія

Регіон Волині здавна приваблював до себе археологів, археологічні пам'ятки регіону представляють велике різноманіття культур, однією з яких є і трипільська. Дослідження трипільської культури даних країв розпочалося ще на початку ХХ століття українським археологом С. С. Гамченко. Проводяться дослідження трипільської культури на Волині і сьогодні, найбільш визначними є праці Коноплі В. М. який займається вивченням пам'ятники Західної Волині та Скакун Н. М. по штудіюванню трипільського поселення Бодаки яке знаходиться біля однойменного села в Збаражському районі Тернопільської області. Дослідженням даного поселення в 60-их роках займалась Т. С. Пассек [1, с. 86]. Проте, на сьогодні регіон залишається маловивченим, в тому числі, і пам'ятники трипільської культури, особливо, якщо говорити про Погориння, то актуальність дослідження не викликає сумніву.

Проводячи розвідку на поселені Бездна, що знаходиться в Ізяславському районі, на півночі Хмельницької області у лютому 2016 року, автором було знайдено значну кількість підйомного матеріалу. Серед даного набору матеріалів, що були представлені як керамічною так і кременевою складовою, були знайдені і два

нуклеуси, з різним ступенем спрацьованості, тут варто зазначити, що нуклеус 1 знаходиться на стадії обробки, яка характерна для пренуклеусу, другий же предмет розщеплення зазнав на порядок більше етапів обробки і являється повноцінним нуклеусом. Для того, щоб їх не плутати надалі в тексті будемо використовувати при потребі означення «нуклеус» і «пренуклеус». Дані нуклеуси представляють собою різні етапи обробітку сировини за однією технологією.

Власне аналізуючи технологію розщеплення, закономірним буде розпочати з характеристики початкових етапів. Першим етапом обробки через який пройшли два нуклеуси була декортифікація, тобто зняття кірки, в наступних же етапах відбувається формування робочої площадки. Дані два етапи є закономірними і загальнопоширеними в кам'яній індустрії. Наступний етап, який слідував за двома базовими, полягає в формуванні реберчастої поверхні, яка технологічно передує реберчатому технологічному сколу, що корегує форму нуклеуса і робить її більш придатною для зняття пластин потрібного розміру і форми.

Особливо даний етап опрацювання простежується на пренуклеусі, для якого він практично є останнім, після якого нуклеус не зазнавав ніяких змін і, власне, на даному етапі свого обробітку він і представлений на сьогодні. На цьому нуклеусі наявні два сформовані ребра, можливо було і третє. Формування реберчастих сколів є поширеним в крем'яній індустрії, так використовували даний технологічний прийом і в свідерській культурі [3, с. 18]. Ребра сформовані дещо різним способом, одне сформувалося перпендикулярними до вісі нуклеуса ударами з різних боків, відповідно, якщо одна сторона ребра формувалася ударами переважно лише з одного боку, то інша з другого. Це один з варіантів формування реберчастого сколу.

Інший варіант був використаний у формуванні наступного ребра і в даному випадку одна сторона ребра була сформована в результаті зняття пластини, паралельної вісі нуклеуса, інший же його бік формувався знову ж таки перпендикулярними до вісі ударами, які знімали не значно великі сколи, проте, варто звернути увагу, що в нижній частині нуклеуса, яку зняття даної

пластини не зачепило, ребро сформоване, як і в першому варіанті, перпендикулярними ударами різних сторін. Власне дані два ребра і забезпечували можливість подальшого розщеплення, яке втім не відбулося. Що було причиною відмови від його подальшої підготовки (яка практично вже була зроблена) і відповідно зняття пластин в перспективі, сказати важко. Можливо причина полягає в не дуже вдалому реберчастому технологічному сколі, який був сформований не зовсім паралельно осі нуклеуса, проте, це лише здогадка, для підтвердження якої не вистачає аргументів, оскільки в цілому нуклеус важко назвати зіпсованим.

Другий нуклеус, окрім початкових етапів по підготовці його до розщеплення і використовувався за прямим функціональним призначенням, і з нього після формування площадки і площини сколювання було знято ряд пластин, про що свідчить наявність на його поверхні негативів від вісьмох таких сколювань. Також варто зазначити, що на даному нуклеусі сформована, окрім основної, ще одна додаткова площадка в нижній частині ядрища, яка була утворена в результаті зняття трьох сколів. Додаткова площадка повернута на 90° по відношенню до основної (за напрямком зняття сколів що їх формують), окрім цього на тильній стороні нуклеуса, основа якої сформована одним сколом, негатив, від якого простягається на $2/3$ площини сколення. На тій же частині тилу на $1/3$ площини, яку не було знято вищегаданим сколом, при формуванні тилу для його оформлення було знято ще три додаткових сколи, так званій синтраж, що вивело тиловий бік нуклеусу в одну площину, що і було ціллю синтражу, оскільки на сформованому ребрі між одним з цих сколів і основним сколом формування тилу нуклеуса залишені сліди редукції, спроби його знищити.

При вивченні нуклеуса, дослідженні його площадки виявилось, що дослідження її неможливе в належному вигляді, оскільки після зняття останніх сколів, негативи яких ми спостерігаємо на робочій поверхні дана площадка була оновлена, і тому встановлення того, як визначалось місце удару при сколюванні пластин і яким воно було за своєю формою, являється неможливим.

Для того щоб, зрозуміти місце пам'ятки на якій і були знайдені нуклеуси цілком доречним є аналіз і порівняння наявних сусідніх археологічних пам'ятників трипільської культури. На лівому березі р. Горині, ближче до її витoku, в порівнянні з поселенням Бездна (до якого відстань приблизно 75 км) знаходиться трипільське поселення Бодаки [2, с. 6], яке ось уже більше ніж півстоліття досліджується не лише вітчизняними але і закордонними археологами. Оскільки дане поселення спеціалізувалося на кременеобробці, то саме їй і приділено найбільше уваги в дослідженнях даного поселення, в тому числі і технологічному аналізі, без якого не можливе будь-яке дійсно наукове археологічне дослідження виробництва знарядь праці в кам'яному віці.

Висвітлив процес обробки нуклеусів та зняття з них пластинчастих заготовок під знаряддя праці у своїй роботі, яка нині являється однією з основних праць присвячених технологічному аналізу кам'яних індустрій, російський археолог Є. Ю. Гириа [1].

Одним з основних елементів технології, що використовувалася в Бодаках, було використання ребер, утворених на площадці нуклеуса під час його формування, для зняття пластин, як опукла ізольована зона. Власне зняття пластин ударами в дані міжфасеткові ребра і знімалися пластини з ядрища, про що свідчить і характерна опуклість на частині ударної площадки, яка відійшла разом зі сколом на пластинах з поселення Бодаки [1, с. 86].

Стосовно зняття пластин на поселенні Бездна, то тут ми спостерігаємо послідовне сколювання, яке втім реалізувалося шляхом зняття пластин з обох боків фронту в зустрічному один до одного напрямі, так з однієї сторони було знято чотири сколи, а в протилежному, йому зустрічному напрямі п'ять сколів. Дана особливість не змінює послідовного характеру зняття пластин. Цей технологічний аспект простежується на нуклеусі ,зазнавшому більшої обробки.

Технологія виробництва та обробки кременю, виходячи з аналізу предметів розщеплення, поселення Бодаки відрізняється від тієї, що була використана при обробці предметів розщеплення

на поселенні Бездна. Це, в свою чергу, може свідчити як про різну технологію, або ж і про різну хронологію існування даних поселень і функціонування кременеобробної індустрії на них.

Окрім цього ми повині визнати, що дана робота за своєю сутністю є висококонтрольованою, організованою і не могла проводитися без відповідних знань про принципи розщеплення кременю, тому, скоріше всього на даному поселенні дана робота виконувалася лише деякими його мешканцями, що надавало їм змогу збагачувати свій досвід і покращувати свої здібності в цій справі. Ми не маємо змоги говорити про існування ремесла в тому значенні, яке вкладаємо сьогодні в дане визначення, проте, певна подібність мала би мати місце, інакше на такому високому рівні індустрія не могла би функціонувати.

Ковальский Л. С.

НУКЛЕУСЫ ПОСЕЛЕНИЯ БЕЗДНА

Данная статья посвящена анализу кремневой индустрии трипольской культуры на Волыне, а также исследованию технологии производства через интерпретацию предметов расщепление с поселения Бездна. Автор приходит к выводу о социальной и технологической сложности процесса расщепления кремня.

Ключевые слова: нуклеусы, трипольская культура, технология, Волынь, индустрия.

Kowalskyi L. S.

CORES OF THE SETTLEMENT BEZDNA

This paper treats lithic industry of Trypillian settlement Bezdna by detailed analysis of cores and debitage products. Author conclude that flint knapping was complexly organised both in technological as for as social aspects.

Key words: Trypillia, cores, technology, Volhynia, industry.

Джерела та література

1. Гиря, Е. Ю. Технологический анализ каменных индустрий (Методика микро-макроанализа древних орудий труда Ч. 2) / Е. Ю. Гиря. – СПб. : Изд. ИИМК РАН, 1997. – 198 с.
2. Скакун Н. Н. Археологические исследования трипольского поселения Бодаки в 2005 г. / Н. Н. Скакун. – Киев ; СПб. : Институт археологии НАНУ ; Институт истории материальной культуры РАН, 2005. – 124 с.
3. Ступак Д. В. Технології розчеплення кременю свідерскох культури Українського Полісся за аналізом нуклеусів : зб. ст. Vita antiqua / Д. В. Ступак. – К. : т-во Археології та Антропології, 1999, № 2. – 102 с.

Ліщина К. Ю.

Науковий керівник – д.і.н., проф. О. В. Сминтина

УДК 17:023:396(495)

ДУМКИ АНТИЧНИХ ФІЛОСОФІВ ПРО МІСЦЕ ЖІНКИ В СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглядаються та аналізуються роботи античних філософів (Плутарха, Сократа, Платона, Арістотеля) на предмет їх розмірковувань про природу та сутність жінки, можливості розкриття їх потенціалу і здібностей в сім'ї і державі античного періоду.

Ключові слова: *жінка, антична філософія, сім'я*

Завданням було знайти витоки гендерної нерівності, яка запанувала в світі з того моменту, коли чоловіки усвідомили свою дуже велику роль у народженні нащадків; з того моменту, коли чоловік з відносно рівного партнера жінки перетворився в деспота.

Потрібно було зрозуміти, які доводи і аргументи вплинули на психологію людей з часів античності, що протягом багатьох тисячоліть не маємо можливості спростувати і викоринити з свідомості думки про верховенство та перевагу чоловіків над жінками.